

Araştırma Makalesi/ Research Article

KILIÇ, R. (2023). İsrail Millî Kütüphanesinde Kayıtlı Bir Elyazması Eserin Dil Özellikleri. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*. 8 (2), 98-97.

DOI: 10.30568/tullis.1324605

İSRAİL MİLLÎ KÜTÜPHANESİNDE KAYITLI BİR ELYAZMASI VE ESERİN DİL ÖZELLİKLERİ

Recep KILIÇ*

Özet

İsrail Milli Kütüphanesi Türkçe elyazmaları bölümünde kayıtlı olan metnin yazım tarihi, müstensihî/yazarı ve yazım tarihi belli değildir. 16 sayfadan oluşan metnin sayfaları karışık bir şekilde dijitalize edilmiştir. Başından ve sonundan eksik bir metindir. Sehiiv secdesinin hangi hallerde yapılması gerektiği ve imansız gitmenin 27 sebebi hakkında bilgi veren bu metin hareketli yazılmıştır. Dini bir mahiyet taşıdığı için halk tarafından anlaşılması kolay olması amacıyla sade bir dille yazılmıştır. Hareke kullanımı biz araştırmacılara kelimelerin döneminde nasıl telaffuz edildikleri konusunda büyük kolaylık sağlamaktadır. Harekeli metinler, özellikle kapalı e'nin varlığı ve bu sesin telaffuzunun o dönemde nasıl olduğu konusunda da büyük bir yardımcıdır. Metnin başı ve sonu eksik olduğu için ses ve şekil bilgisi açısından her özelliği yansıtamamaktadır. Ancak yuvarlaklaşma özelliklerine göre metnin Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine Geçiş Özellikleri gösterdiği söylenebilir. Bu dönem Türkçenin Yeni Türkçe dönemine tekabül eder. Bu dönem metinleri üzerine yapılan çalışmalar Türkiye Türkçesinin hakkında da önemli bilgiler sunmaktadır. Bu dönem, Uygur imlası ve Arap-Fars imlası özellikleri birlikte taşıdığı için tam ve düzenli bir imladan bahsedemiyoruz.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Türkçesi, hareketli metin, dil özellikleri

A MANUSCRIPT REGISTERED IN THE NATIONAL LIBRARY OF ISRAEL AND THE LANGUAGE FEATURES OF THE WORK

Abstract

The text, which is registered in the Turkish manuscripts section of the National Library of Israel, is unknown as to the date of writing, the author and the date of composition. Consisting of 16 pages, the pages of the text are digitized in a mixed manner. It is incomplete at the beginning and end. This text, which gives information about the situations in which the prostration of prostration should be performed and the 27 reasons for leaving without faith, is written in gestures. Since it is of a religious nature, it was written in a simple language in order to be easy to understand by the public. The use of glyphs makes it easier for us researchers to understand how words were pronounced in their period. The texts with the glyphs are also a great help, especially on the existence of the closed e and how the pronunciation of this sound was at that time. Since the beginning and end of the text are missing, it cannot reflect every feature in terms of phonology and morphology. However, according to the rounding features, it can be said that the text shows the features of transition from Old Anatolian Turkish to Ottoman Turkish. This period corresponds to the New Turkish period of Turkish. Studies on the texts of this period also provide important information about Turkey Turkish. Since this period carries Uygur orthography and Arabic-Persian orthography features together, we cannot talk about a complete and regular orthography.

Keywords: Ottoman Turkish, romanized text, language features

* Dr., e-posta: recep2502@gmail.com ORCID: 0000-0002-3169-7862

Gönderilme Tarihi: 8 Temmuz 2023

Kabul Tarihi: 14 Ağustos 2023

Yayımlanma tarihi: 31 Ağustos 2023

Giriş

İsrail Milli Kütüphanesinde 990051299800205171 numara ile kayıtlıdır¹. Metin Kahire Genizası'nda bulunmuştur. Yahudi adetlerince Tanrı adı yazılı belgeler gömülürdü. Bu gömülerden de en meşhuru Kahire Genizası'dır.² Türkçe elyazmaları bölümünde kayıtlı olan metnin yazım tarihi belli değildir. Başından ve sonundan eksik bir metindir. Nesih yazıyla yazılmıştır. Kâğıt türü, yazım tarihi ve müstensihî/yazarı belli değildir. Sehih secdesinin hangi hallerde yapılması gerektiği konusunda ve imansız gitmenin 27 sebebi hakkında bilgi veren bu metin hareketli yazılmıştır. 16 sayfadan oluşan metnin sayfaları karışık bir şekilde dijitalize edilmiştir. Doğru dizimi şu şekildedir: 3v:1, 4r:2, 5v:3, 6r:4, 7v:5, 8r:6, 1v:7, 2r:8, 2v:9, 1r:10, 8v:11, 7r:12, 6v:13, 5r:14, 4v:15, 3r:16. Ölçüleri 19.00 x 26.40 cm'dir. Metin yazılırken her bir satır üç sütuna bölünmüş şekilde yazılmıştır. bu sütunları belirtmek için araya kırmızı işaretlemeler yapılmıştır. Bazı sözcüklerin de üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Metin, dini bir mahiyet taşıdığı için halk tarafından anlaşılması kolay olması amacıyla sade bir dil tercih edilmiştir. Arap alfabesinin Türkçenin seslerini göstermedeki yetersizliği ve imlanın ses özelliklerini gösterememesi sesbilim açısından büyük bir sorun arz etmektedir. Hareke kullanımı bu sorunu bir nebze de olsa rahatlatmaktadır. Özellikle kapalı e'nin varlığı ve bu sesin telaffuzun o dönemde nasıl olduğu konusunda da büyük bir yardımcıdır. Bu ses üstün ve esre hareketleri ile gösterilmiştir. Metnin başı ve sonu eksik olduğu için ses ve şekil bilgisi açısından bütün özellikleri yansıtamamaktadır. Ancak dil özelliklerine bakıldığında Eski Anadolu Türkçesi döneminden Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Türkçesi özellikleri taşımaktadır. Bu dönem Uygur imlası ve Arap-Fars imlası özellikleri birlikte taşıdığı için tam ve düzenli bir imladan bahsedemiyoruz (Şahin, 2003, s. 33). Eski Anadolu Türkçesi; Selçuklu, Osmanlı, Akkoyunlu, Karakoyunlu, İlhanlı, Anadolu Beylikleri zamanında 13. yüzyıldan 15. Yüzyılın ikinci yarısına kadar Anadolu, Azerbaycan, Balkanlar, Kıbrıs, Ege Adaları, Irak, Suriye, Kırım gibi geniş bir coğrafyada kullanılmıştır (Öztürk, 2017, s. 18) Ardından yerini Osmanlı Türkçesine bırakmıştır.

Aşağıda metnin transkripsiyon işaretleri ile gösterimi yer almaktadır.

¹ [https://www.nli.org.il/en/manuscripts/NNL_ALEPH990051299800205171/NLI#\\$FL167086825](https://www.nli.org.il/en/manuscripts/NNL_ALEPH990051299800205171/NLI#$FL167086825)

² https://tr.wikipedia.org/wiki/Kahire_Genizas%C4%B1

Qurān okumadan rükū' **3v**

itse tekrār dönüp

Qurān okuya ve yine

rükū' ide sonra

sehv-i secde ide

farzda ikinci rek'atda

taḥiyyātdan artık allahümme

şalli 'alā Muḥammed **4r**

dimegi öte geçse

sehv-i secde ide

rükū'ı iki itse

sehv-i secde ide

cehriyle okunmayacak

verde bir ayet miqdārı

oğusa sehv-i secde

5v

ide ikinci rek'atda

oturmasa sehv-i secde

ide taḥiyyāt oğumağı

unutsa gerek cümlesini

gerek birazını gerek

evvelki taḥiyyātta ve gerek

aḥir қа'dede sehv-i

6r

secde ide vitirde

Қunūt du'āsını unutsa

sehv-i secde ide

dört rek'at olan

farzlarda iki evvelki

rek'atında Fātiḥa ve

sūreyi ma‘ān terk

7v

eyleyüp iki aħir

rek‘atında Fātiħa ve sūreyi

qazā itse yine

sehv-i secde ide

her qaᅅı namāz olursa

iki evvelki rek‘atında

Fātiħa’yı yā sūreyi terk

8r

eylese sehv-i secde

ide Fātiħa’yı bir rek‘atda

biri biri ardınca

iki kerre oqusa

sehv-i secde ide

secdeyi üç itse

sehv-i secde ide

1v

Fātiḥa'dan sonra bir miqdār

eglense कांगی sūreyi

oқusam deyü sehv-i

secde ide bir secdeyi

terk eylese sonra

ḥāṭırına gelüp қаzā

eylese sehv-i secde

2r

ide Fātiḥa'dan evvel

oқusa sūreniñ ba'zısını

ya bir ḥarfini sehv-i secde

ide farzda evvelki

oturmada oturmadıysa

sehv-i secde ide

ayağ üzere tırmağı

2v

yā rükū'ı yā iki secdeyi

terk eylese namāz

içinde yā selām 'ağabince

hātırına gelse bir rek'at

dağı kılup sehv-i

secde ide rükū'ı

yā secdeyi unutsa taḥiyyātdan

1r

şonra hātırına gelse

ol secdeyi yā rükū'ı

ide yine tekrār

taḥiyyāt okuya sehv-i

secde ide ezberlemek

bu mes'eleleri lāzımdır

ve dağı ĩmānsız gitmeniñ **8v**

sebebleri yigirmi yedir

evveli yaramaz i'tikād

ikinci za'if ĩmān

üçüncü toköz a'zāda

toğruluğdan çıkmak dördüncü

günāha muşır olmak

beşinci ni'met-i İslām'a **7r**

şükri terk itmek

altıncı ĩmānsız gitmeden

korkmamak yedinci nā-ħağ

yere zulüm itmek

sekizinci sünnet üzere

okunan ezāna icābet

itmek toquzuncı anasına **6v**

ve babasına şer'a muhālif

olmayan yerde sözlerin

ıtutmamak onuncı çok

yemīn itmek on

birinci namāzda beş

yerde ta'dīl-i erkānı

terk itmek on **5r**

ikinci namāzında tehāvün

ya'ni kolayuşınup alçaq

iş gibi ıtutmak

on üçüncü şarāb

içmek on dördüncü

Müslimānlara ezā itmek

on beşinci yalan

4v

yere evliyâlık şatmak

on altıncı günâhını

unutmak on yedinci

kendüyi begenmek on

sekizinci ‘amelini çok

bilmek on toğuzuncı

kovuculuğ itmek yigirminci

3r

hased itmek yigirmi

birinci üstâzına şer‘e

muhâlif olmayan yerde

muhâlifet itmek yigirmi

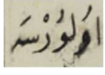
ikinci bir ademî tecrîbe

itmeden eyü dimek

İmla Özellikleri

A. Türkçe Kelimelerin İmlası

I. Ünlülerin imlası: Ünlüler harekelerle ve harflerle de yazılmıştır. İtalik ile işaretli ünlüler hareke yardımıyla oluşturulmuştur.

a: Başta: Medli elif (İ) ile gösterilmiştir: azını, anasına **ortada:** Hareke veya esreli elif (İ) ile gösterilmiştir: yalan, olmayan, yaramaz **sonda:** Güzel he (ا) ile gösterilmiştir: okuyaya, babasına, olursa.

e: Başta: Medli elif (İ) ile gösterilmiştir: ezberlemek, eylese, eyleyüp, eyü **ortada:** Hareke ile gösterilmiştir: geçse, dimegi, **sonda:** Güzel he (ا) ile gösterilmiştir: itse, üzere.

/i: Başta: Esreli elif ile gösterilmiştir: itmek, ide, iki, itse **ortada:** Hareke ile gösterilmiştir: yine, yigirminci **sonda:** Ye (ی) ile gösterilmiştir: birinci, yigirminci, iki.

o,ö/u,ü: Bu ünlüler başta elif (ل) vav (و) ve üstün (ُ) ile gösterilmiştir: üzere, olmayan, okumadan, öte, okunmaya, unutmak, on, oturmada **ortada:** Hareke veya vav (و) ile gösterilmiştir: dönüp, şöngre, kovuculuk, **sonda:** Vav (و) ile gösterilmiştir: eyü.

II. Ünsüzlerin İmlası:

ç: Hem cim (ج) hem çe (چ) harfleriyle yazılmıştır: جُوق çok, اُجُن alçak, اُوجُنِي

üçüncü, اُجُنك içmek, جُوق çıkmağ.

ŋ: Kef (ك) ile gösterilmiştir: مَكْرَة sonra, سُوْرَه نِك sūreniŋ, كَتْمَن نِك gitmeniŋ.

p: P (پ) b (ب) harfiyle gösterilir: كَلُوْب gelüp, قَلُوْب kılup, دُوْنُوْب dönüp, اَيْلِيُوْب eyleyüp.

s: Sin (س) ve sad (ص) harfi Türkçe kelimelerde karışık bir şekilde kullanılmıştır:

صَاتْمَق satmağ, صُكْرَة sonra, اُوْنُوْسَه unutsa, اُوْقُسَه oğusa.

t: Türkçe kelimelerde (ط) ve te (ت) harfi karışık şekilde kullanılmıştır: طُوْرْمَغِي

turağı, طُقُوْرْمُجI toğuzuncı, طُوْعُرْلُقْدَن toğruluğdan, طُوْمُق tumağ, طُوْمَه مَق

tutmamağ, اُوْتُوْرْمَسَه oturma.

B. Arapça ve Farsça Kelimelerin İmlası

Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında küçük yanlışlıklar yapılmıştır, genel olarak

doğru yazılmıştır: مَسْئَلَه mes'ele < مسألة , قَضَا kazā < قضاء , قَعْدَه қа 'dede < قعدة

C. Eklerin Yazılışı

a. Hâl Eklerinin İmlası

I. İlgi Hâli: +niŋ: سُوْرَه نِك sūreniŋ, كَتْمَن نِك gitmeniŋ.

II. Belirtme Hâli: +(y)i: سَجْدَتِي secdeyi, رُكُوْعِي rükū'ı, اَبُوْمَسْئَلَه لَرِي bu mes'eleleri,

سُوْرَه يِي sūreyi, بَعْضِي ba'zısını, حَرْفِي ħarfini, طُوْرْمَغِي turağı, دِيْمَكِي dimegi, كَاهِنِي

günāhını, كَنْدُوْيِي kendüyi, عَمَلِي 'amelini, سَجْدَتِي secdeyi, اَوْقُعِي oğumağı, جُلَه يِي

cümlesini, şükri. Belirtme eki olarak 3. teklik şahıs iyelik ekinden sonra ise +n şeklinde kullanılmaktadır: sözlerin.

III. Yönelme Hâli: +A: hâtırına, üstāzına, yere, müslimānlara, anasına, İslām'a, ezāna.

IV. Bulunma Hâli: +dA: farzda, oturmada, içinde, yerde, farzda.

V. Ayrılma Hâli: +dAn ünlü uyumuna uygun, ünsüz uyumuna aykırı bir biçimde yazılmıştır: taḥiyyātdan, Fātiḥa'dan, itmeden, oqumadan, gitmeden.

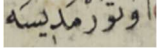
VI. Araç Durumu Eki: +(y)IA cehriyle.

b. İyelik Eklerinin Yazılışı

3. Tekil: Harf ve hareke ile gösterilmiştir: hâtırına, ḥarfîni, içinde, üstāzına, miqdārî, günāhını, 'amelini, namāzında, +s ile kullanıldığında önceki sözcükten ayrı yazılmıştır: cümlesini, du'asını, ba'zısını, babasına.

c. Fiil Çekim Eklerinin İmlası

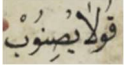

Görülen Geçmiş Zaman: -dI: oturmadıysa.

Şart: -sA: unutsa, gelse, eglense, oqusam, eylese, oturmadıysa.

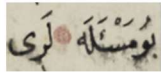

İstek: -A: ide, oquya, oqunmaya.

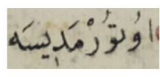

ç. İsim-fiil Eklerinin Yazılışı: -mAK, -mA: ezberlemek, oturmada, tırmağı, itmek, itmeden, dimegi, satmak, unutmak, begenmek, bilmek, tutmak, okumağı, itmemek.

d. Sıfat-fiil Eklerinin Yazılışı: -An: olmayan, olan, olmayan, okunan.

e. Zarf-fiil Eklerinin Yazılışı: -U, UP: deyü, gelüp, kılup, dönüp, kolayuşınup, eyleyüp.

f. Bildirme Eklerinin Yazılışı: -dİr: lāzımdır, yedir.

g. Çokluk Ekinin Yazılışı: Lam (ل) ve r (ر) ünsüzleri ile yazılır: bu mes'eleleri, müslimānlara, farzlarda, sebepleri.

ğ. Olumsuzluk Ekinin Yazılışı: -mA: oturmadıysa, olmayan, okumadan, okunmaya, oturmasa, itmemek, tutmamak, gitmeden.

Dil Bilgisi

Dil Özellikleri

Yazım tarihi bilinmeyen metnimiz yer yer Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi özelliklerini taşımakta ve ses-şekil özellikleri bakımından bu durumu tespit edebiliriz.

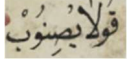

Ses Bilgisi

a) Eski Anadolu Türkçesinde, Türkçede tartışmalı bir konu olan kapalı e (é) ünlüsü için ayrı bir işaret kullanılmamıştır, Osmanlı Türkçesi metinlerinde de bu durum benzerdir: yer<yér, eyle-<éyle-, yedi<yédi.

b) Yuvarlaklaşmanın sürmesi. Eyü, eyleyüp, deyü, gelüp, kendüyi. (Şahin, 2003, s. 38)

c) Ünlüler

Ünlü Uyumları: Kalınlık-incelik uyumu genel olarak hâkimdir. Ancak düzlük-

yuvarlaklık uyumu tam olarak görülmemektedir: deyü, gelüp, qalüp, qolayuşınup, eyleyüp.

Ünlü Olayları:

Ünlü Düşmesi: Ünlü düşmesi kuralına aykırılık vardır: hatırına.

Ünlü Türemesi: kolayuşınup. Yeni Tarama Sözlüğünde “kolaysınmak: önemsiz saymak, küçük ve hor görünmek” şeklindedir.

Yuvarlaklaşma: eyleyüp, deyü, kılp, kolayuşınup

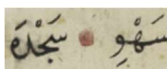

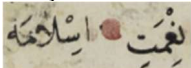
ç) Ünsüzler

Ünsüz Uyumu: Ötümlülük-ötümsüzlük uyumu Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde olduğu gibidir. D ünsüzüyle başlayan eklerde bunu görüyoruz: rek‘atda, taḥiyyâtdan

Ünsüz Olayları:

Ünsüz Yumuşaması: ide>it-e t>d, dimegi>di-mek+i k>g, oğumağı>oğumağ-ı k>ğ, tırmağı>tırmağ+ı k>ğ

Farsça Tamlamalar

Tamlama için esre kullanılmıştır: sehv-i secde, ta‘dîl-i erkânı, ni‘met-i İslâm’a.

Diğer Özellikler

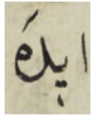
 okunmaya-cağ, bu mes‘ele-leri ekler ayrı şekilde yazılmıştır.

Kapalı e

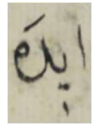
Türkçenin tarihi dönemlerinde bulunup ölçünlü Türkçede gösterilmese de Halaçça, Afganistan Afşarcası ve Azerbaycan Türkçesi gibi bazı Türk dillerinde ve Anadolu ağızlarında (özellikle Karadeniz ağızı ile Orta ve Doğu Anadolu ağızları) yaşamaya devam eden bir ünlüdür (Durgun, 2022). Bu ses söz başında elif (ا) ve ye (ی) söz içinde ise ye (ی) ile gösterilmiş ayrıca esre ve üstün ile de harekelenmiştir. Kapalı e konusu üzerine birçok araştırma yapılmış ve tarihi Türk lehçelerinde ve şivelerinde bu sesin varlığı genel kabul olarak metinlerde transkripsiyon yapılırken gösterilmiştir. Besim Atalay (DLT, 1998) Muharrem Ergin (Ergin, 2002) Talat Tekin (Tekin, 2003), Emine Yılmaz (Ceylan, 1991), Nuri Yüce (Yüce, 1993), Timur Kocaoğlu (Kocaoğlu, 2004), Nevzat Özkan (Özkan, 1996), Mustafa Argunşah (Argunşah, 2010), Musa Duman (Duman, 1999), Semih Tezcan (Tezcan, 1994), Marcel Erdal (Marcel, 2004) gibi Türk araştırmacılar ile Sir G. Clauson (Clauson, 1972), (Gabain, 2000), N. A. Baskakov (Baskakov, 1988), V. Thomsen (Thomsen, 2002) (Foy, 1900) (Gronbech, 1902) (Németh, 1964) gibi yabancı Türkologlar bu sesin varlığını kabul ederler. Ana ve Eski Türkçenin ünlü sayısı hakkında iki farklı görüş Radloff ve Thomsen tarafından runik metinlerin okunuşu sırasında ortaya atılmıştır. Bu tartışmaya katılan Foy, önce Radloff'un kuramındaki tutarsızlıkları eleştirmiş, sonra Azerbaycan Türkçesinden kanıtlar getirmiştir (Yılmaz, 1991). Karahanlı Türkçesinde ilk hecede bulunan kapalı e sesi, genellikle on dördüncü yüzyıl ortalarına kadar Harezmi Türkçesinde de korunmuş; fakat daha sonraları ی ile e işaretlenen bir sese dönüşmeğe başlamıştır (Eckmann J. , 2017). Bu ses Eski Türkçeden günümüze kadarki uzun dönemleri boyunca hep dokuzuncu ünlü olarak var olmuştur (Argunşah, 2013). İlk vokalleri eskiden i iken sonradan e olan kelimelerin bu vokalleri i yani ی ile yazılır (Ergin, Osmanlıca Dersleri, 2012, s. 18). Kapalı e'nin varlığı konusunda Meninski sözlüğünde şunu söylemektedir: “e harfi (دیمك) dimek kelimesinde olduğu gibi ی (i) ile yazıldığı durumlar haricinde açık bir şekilde söylenir (Meninski, 1680) (Tulum, 2011).” Bu ifadeden de anlaşıldığı gibi bu sesin 17. yy'da da var olduğu anlaşılmaktadır.

Metnimizde bu ses kimi zaman üstün kimi zaman esre ile yazılmıştır:

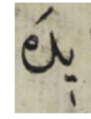
İ Tercih Edilenler

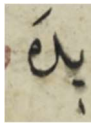
ide

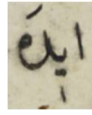
ide

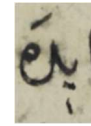
ide

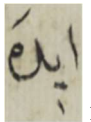
ide

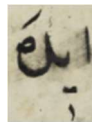
ide

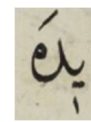
ide

ide

ide

ide

ايدَه

ide

ايتسه

itse

يينه

yine

ايدَه

ide

ايتمك

itmek

ايدَه

ide

ايتمك

itmek

اكي

iki

ايدَه

ide

ايتمك

itmek

اكي

iki

ايدَه

ide

ايتمك

itmek

اكي

iki

ايدَه

ide

ايتمك

itmek

اكي

iki

ايدَه

ide

ايتمك

itmek

اكي

iki

ايدَه

ide

ايتمك

itmek

اكي

iki

ايدَه

ide

ايتمك

itmek

اكي

ايتمدن

itmeden

اكي

ikinci

ايتسه

itse

يينه

yine

اكي

ikinci

ايتسه

itse

يينه

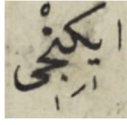
yine

اكي

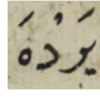
ikinci

ايتسه

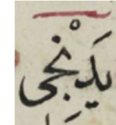
itse

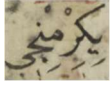
ikinci

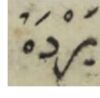
yerde

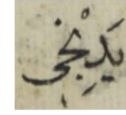
yedinci

yigirminci

yerde

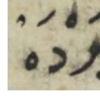
yedinci

yigirmi

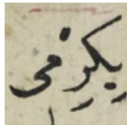
yere

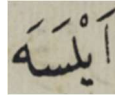
yerde

eyü

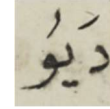

yigirmi

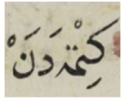

eylese

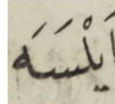
İkili Kullanım

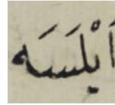
deyü

gitmeden

eylese

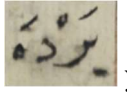

eylese

dimek

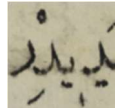
E Tercih Edilenler

yerde

yere

yedir

Örneklerde görüldüğü üzere Osmanlı Türkçesinde bu sesin yazımının artık bir standarda kavuşmaya başladığını söylebiliriz. Ancak de- filindeki ikili kullanım sebebiyle hala tam olarak standartlaşmadığını da söyleyebiliriz.

Sonuç

Metin dini bir mahiyet taşıdığı için halk tarafından anlaşılması kolay olması amacıyla sade bir dille ve harekeyle yazılmıştır. Bu sebeple biz araştırmacılara kelimelerin telaffuzu ile ilgili birçok ipucu sağlamaktadır. Harekeli metinler, özellikle kapalı e'nin varlığı ve bu sesin o dönemde nasıl telaffuz edildiği konusunda büyük bir yardımcıdır. Metnimizde kimi sözcükler üstün kimileri de esre ile gösterilmiştir. Elimizdeki metnin başı ve sonu eksiktir. Bu sebeple ses ve şekil bilgisi açısından her özelliği yansıtamamaktadır. Kapalı e konusunda M. Tulum'un "Türkçede /e/'den farklı bir kök sesi olan bu ünlünün, yazıya yansıyan örneklere dayanılarak, Osmanlı Türkçesindeki tarihî gelişme sürecini aydınlatmak ayrı ve

oldukça güç bir değerlendirme konusudur (Tulum, 2011, s. 69).” şeklinde yaptığı açıklamada da görüleceği üzere çok daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Bazı sözcüklerin ikiden fazla kullanımlarının tespit edilmiş olmasıyla Osmanlı Türkçesinin henüz tam olarak standart bir yazımının olmadığı iyi bir örneğidir. Son hecelerde yuvarlaklaşmanın olması ayrıca eklerde yuvarlak ünlülerin düz sıradan hecelerden sonra kullanılması metnimizin Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Türkçesi örneği olduğunu düşündürmektedir.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Bu çalışma için hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Türkoloji alanını kapsamaktadır.

Çatışma Beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kaynakça

- ARGUNŞAH, Mustafa. (2010). Türk Dünyasında Mevlit Geleneği ve Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Bir Mevlidü'n-Nebi. Türk Dil Kurumu-Erciyes Üniversitesi (Dü.), *Uluslararası Türk Dilinin ve Edebiyatının Yayılma Alanları Bilgi Şöleni* içinde (s. 75-91). Kayseri: TDK.
- BASKAKOV, N. A. (1988). *İstoriko-tipologiceskaya fonologiya Tyurkskih yazıkov*. Moskva: Akademiya Nauk SSSR.
- CLAUSON, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre~Thirteenth Century Turkish*. Oxford: Oxford Press.
- DUMAN, M. (1999). Klâsik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e Meselesine Dair. *İlmi Araştırmalar*, 65-103.
- DURGUN, Ö. (2022). Bir imla meselesi mi yoksa i > e değişimi mi?: Osmanlı Türkçesimetinlerinde kapalı / è / sesi üzerine. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* , 468-483.
- ERDAL, M. (2004). *A Grammar Of Old Turkic*. LEIDEN: BRILL.
- ERGİN, M. (2002). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- ERGİN, M. (2012). *Osmanlıca Dersleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları .
- FOY, K. (1900). *Das Aidinisch-Türkische*. Keleti Szemle.
- GABAİN, A. V. (2000). *Eski Türkçenin Grameri (Mehmet Akalın)*. Ankara: TDK.
- GRONBECH, V. (1902). *Forstudier til tyrkisk lydhistorie*. Köbenhavn {=Die langen Vokale der Wurzelsilbe, : Keleti Szemle 4/2 229-240.

- KOCAOĞLU, T. (2004). Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı ê/i Meselesi. *Türk Kültürü*, 266-281.
- MAHMUD, K. H. (1998). *Divan-ı Lügati't-Türk C. 1*. Ankara: TDK.
- Meninski. (1680). *Grammatica Turcica*. Viennae Austriae.
- NÉMETH, G. (1964). *Zu den E-Lauten im Türkischen*. StO 28/14 1-19.
- ÖZKAN, N. (1996). *Gagauz Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK.
- ÖZTÜRK, E. (2017). *Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı*. Ankara: Akçağ.
- SHAW, R. B. (2014). *Kaşgar ve Yarkend Ağzı Sözlüğü (Fikret Yıldırım)*. Ankara: TDK.
- ŞAHİN, H. (2003). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ .
- TEKİN, T. (2003). *Orhon Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kitap Matbaası.
- TEZCAN, S. (1994). *Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlar*. Ankara: Simurg.
- THOMSEN, V. (2002). *Orhon Yazıtları Araştırmaları*. Ankara: TDK.
- TULUM, M. (2011). *XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Ankara : TDK.
- YÜCE, N. (1993). *MUKADDİMETÜ'L- EDEB Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks (Hvarizm Türkçesi İle Tercümeli Şuşter Nüshası)*. Ankara: TDK.
- YILMAZ, E. C. (1991). Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü. *Türk Dilleri Araştırmaları*,, 151-165.